herpy

GEKONY

Giant ground gecko

Chondrodactylus angulifer

Duży, masywny gekon naziemny z pustyń południowo-zachodniej Afryki. Nie ma przylg, lecz krótkie, kolczaste palce, które zapewniają przyczepność na luźnym piasku i czynią z niego sprawnego kopacza. Za dnia śpi w samodzielnie wykopanym tunelu, a nocą poluje na termity i inne stawonogi. W terrarium potrzebuje grubej warstwy piasku i wilgotnej kryjówki.

Rodzina: Gekkonidae Dawna nazwa: *Chondrodactylus angulifer namibensis*

NAJWAŻNIEJSZE FAKTY

ZWIERZĘ

Wielkość dorosłego osobnika	**15-18 cm** długość całkowita z ogonem
Długość życia	**10-11 lat**
Aktywność	**W nocy**
Tryb życia	**Naziemny i kopiący nory**
Środowisko	**Pustynia**
Trudność	**Średnio zaawansowany**

HODOWLA

Min. terrarium	**60 × 40 × 40 cm** D × S × W dla 2 dorosłych osobników
Temperatura w dzień	**27-30 °C**
Miejsce wygrzewania	**35 °C**
Temperatura w nocy	**18-24 °C**
Wilgotność	**35-50%**
UVB	**Opcjonalne**
Pokarm	**Owady**
Utrzymanie	**Pojedynczo, w parach lub jeden samiec z kilkoma samicami**

ROZMNAŻANIE

Rozmnażanie	**Jajorodny**
Dojrzałość płciowa	**10-12 miesięcy**
Wielkość zniesienia	**1-2 jaj**
Zniesienia w roku	**1-4**
Inkubacja	**55-65 dni** przy 28-30 °C

OCHRONA I FORMALNOŚCI

CITES	**Niewymieniony**
Załącznik unijny	**Niewymieniony**
IUCN	**Najmniejszej troski (LC)**

O gatunku

Chondrodactylus angulifer to szerokogłowy, masywny gekon przystosowany do życia na luźnym piasku. Jako jedyny w swoim rodzaju nie ma przylg pod palcami. Zamiast tego palce są krótkie i grube, z drobnymi, ostrymi łuskami od spodu, które dają oparcie na piasku i pomagają zwierzęciu podczas kopania. Dorosłe osobniki osiągają 15-18 cm długości razem z ogonem, a ogon jest krótszy od tułowia. Największa znana długość ciała od pyska do kloaki wynosi 113 mm. Barwa zasadnicza waha się od jasnopomarańczowej do rdzawobrązowej, z deseniem zachodzących na siebie pasów, ciemnym siodłem na barkach i jasnymi paskami biegnącymi od pyska przez oko.

Samiec jest większy od samicy, ma szerszą głowę i dwa zgrubienia u nasady ogona, gdzie znajdują się kieszenie hemipenisów. Większość samców ma ponadto na bokach przy barkach białe plamy z ciemną obwódką. Ogon może zostać odrzucony, gdy zwierzę zostanie schwytane. Gdy gekon czuje się zagrożony, unosi się na wyprostowanych nogach i wygina ogon do przodu nad grzbietem jak skorpion, a w jego ojczyźnie wielu ludzi wierzy, że potrafi użądlić. Zwykle jest milczący, ale przestraszone zwierzę może piszczeć.

Gatunek został opisany przez Wilhelma Petersa w 1870 roku i przez długi czas był jedynym przedstawicielem rodzaju *Chondrodactylus*. Dawniej wyróżniano dwa podgatunki: formę nominatywną oraz *namibensis* z pustyni Namib, opisany przez Haackego w 1976 roku. Dane genetyczne z 2021 roku nie wykazują wyraźnej różnicy między nimi i obecnie gatunek traktuje się jako jedną całość. Różnica wydaje się być płynnym przejściem w ubarwieniu z zachodu na wschód w najsuchszych rejonach. Pozostałe gatunki rodzaju, np. *Chondrodactylus bibronii* i *Chondrodactylus turneri*, mają przylgi i wspinają się po skałach i drzewach.

W niewoli gatunek może dożyć niecałych 11 lat, a przy dobrej opiece realne jest około 10 lat. Gekon jest spokojny i ciekawy do obserwacji, ale to nocne zwierzę kopiące, a nie zwierzę do brania na ręce.

Występowanie i środowisko

Gatunek zamieszkuje suchą, zachodnią część południowej Afryki, głównie obszary z opadami poniżej 300 mm rocznie. W Namibii występuje na dużej części kraju na południe od zwrotnika Koziorożca. Na północ od dolnego biegu rzeki Kuiseb trzyma się głównie najbardziej zachodniej części kraju, a najdalej na północ wysunięte stanowisko odnotowano w Orupembe w regionie Kunene. Stwierdzono go również w regionie Omaheke na wschodzie.

W Republice Południowej Afryki żyje na zachód od 24° długości geograficznej wschodniej, na większości obszaru Przylądka Północnego, w przyległych częściach Przylądka Zachodniego i na samym zachodzie Przylądka Wschodniego. Najdalej na południe wysunięte stanowisko leży w Touwsrivier. W Botswanie znany jest tylko z południowo-zachodniego krańca kraju. Miejscem typowym jest Hantam nad Oorlogsrivier w pobliżu Calvinii na Przylądku Północnym. Punkty na mapie to zarejestrowane stwierdzenia.

> **Naturalny zasięg:** Namibia, Republika Południowej Afryki i Botswana.

ŚRODOWISKO

Gekon żyje na rozległych, otwartych równinach piaszczystych: wydmach i żwirowych równinach pustyni Namib oraz piaszczystych częściach Kalahari. Klimat jest surowy. Na Namibie spada od 2 do 85 mm deszczu rocznie, w niektórych latach wcale, a temperatura silnie się waha zarówno w ciągu doby, jak i w ciągu roku. Wzdłuż wybrzeża mgła znad zimnego Prądu Benguelskiego wnika do 50 km w głąb lądu przez 100-200 dni w roku i jest ważnym źródłem wilgoci.

Dzień gekon spędza w tunelu, który sam wykopał, lub w opuszczonej norze po skorpionie albo małym gryzoniu. Samodzielnie wykopane tunele mogą mieć do 90 cm długości i sięgać 25 cm w głąb. Po zachodzie słońca wychodzi i porusza się powoli, często przystając, by obserwować otoczenie. Zjada termity, ćmy, chrząszcze i ich larwy, koniki polne, pająki i skorpiony, a także małe gekony. Sam ma wielu wrogów, m.in. żmije z rodzaju *Bitis*, sowy, otocjony i surykatki.

W naturze jaja składane są głównie od września do stycznia. W terrarium musisz odtworzyć połączenie chłodnych nocy, ciepłej i suchej warstwy piasku oraz odrobiny wilgoci głębiej.

Hodowla

TERRARIUM

Parze wystarczy terrarium o wymiarach co najmniej 60 × 40 × 40 cm (długość × szerokość × wysokość), a ten sam rozmiar pasuje dla pojedynczego zwierzęcia. Jeśli chcesz trzymać samca z dwiema samicami, nieco większa powierzchnia dna będzie zaletą. Liczy się powierzchnia dna i głębokość piasku, bo gekon jest kopiącym zwierzęciem naziemnym, które prawie się nie wspina.

Jako podłoże stosuj piasek wymieszany z niewielką ilością gliny, włókna kokosowego lub torfu, w warstwie na tyle grubej, by zwierzę mogło kopać własne tunele. Gdy od czasu do czasu lekko zraszasz powierzchnię, piasek się zagęszcza i tunele się trzymają, a najniższa warstwa powinna być lekko wilgotna. Piasek jest naturalnym podłożem gatunku i nie jest on znany z połykania piasku, jak bywa u *Eublepharis macularius*, ale unikaj bardzo drobnego, pylistego piasku.

Zapewnij co najmniej dwie niskie kryjówki na zwierzę, np. rurki korkowe, połówki łupin kokosa lub szczeliny z piaskowca i łupka. Kamienie muszą stać bezpośrednio na dnie terrarium, a nie na piasku, żeby nie mogły zsunąć się na zwierzę kopiące pod nimi. Na czas linienia wstaw wilgotną kryjówkę z wilgotnym wermikulitem lub torfowcem. Kilka suchych gałęzi i korzeń urozmaicą monotonny pustynny krajobraz. Wszystko musi dać się wyjąć i umyć, a terrarium powinno mieć dobrą wentylację i szczelną pokrywę.

TEMPERATURA

W dzień temperatura tła powinna wynosić 27-30 °C, ze strefą chłodną 24-25 °C i miejscowym punktem grzewczym około 35 °C. W nocy temperatura powinna spadać do 18-24 °C. Zwykła temperatura pokojowa jest w porządku, o ile spadek jest wyraźny. Przy grubej warstwie piasku przydatna jest mata lub kabel grzewczy pod częścią dna, uzupełnione żarówką punktową nad miejscem wygrzewania. Wszystko musi być sterowane termostatem.

Zadbaj, by zwierzę zawsze mogło schronić się w chłodnym, głębokim tunelu, jeśli zrobi się za ciepło. Mierz temperaturę termometrami cyfrowymi na obu końcach terrarium.

Zwierzęta hodowlane powinny przechodzić zimowanie. Obniż temperaturę o 6-8 °C na jeden do dwóch miesięcy i skróć dzień do 8-10 godzin. Naśladuje to chłodną porę roku, a zwierzęta przystępują do rozrodu, gdy wraca ciepło.

WILGOTNOŚĆ I WODA

Gatunek pochodzi z suchych regionów i należy go trzymać na sucho. Wilgotność powietrza powinna wynosić około 35-50 %, zimą najlepiej nieco mniej, a wentylacja musi być dobra. Unikaj przemoczenia terrarium.

Zwierzę musi jednak mieć dostęp do wilgoci. Utrzymuj wilgotną kryjówkę wilgotną, ale nie mokrą, i nie pozwól, by najniższa warstwa piasku całkiem wyschła. Kilka razy w tygodniu wieczorem, po zgaszeniu światła, lekko zraszaj letnią wodą, żeby zwierzę mogło zlizywać krople. Gekon rzadko pije z miski i dużo płynów otrzymuje z owadami, ale niska, ciężka miska z wodą w chłodnym końcu nie zaszkodzi. Stale mokre podłoże prowadzi do pleśni i problemów ze skórą.

Czytaj więcej: Wilgotność, zraszanie i wentylacja

OŚWIETLENIE I UVB

Gatunek jest nocny i spędza dzień pod ziemią, więc prawie nie otrzymuje bezpośredniego światła słonecznego. Światło powinno być włączone 12-14 godzin latem i 8-10 godzin zimą, sterowane wyłącznikiem czasowym, a w nocy powinno być zupełnie ciemno.

UVB jest opcjonalne, bo nie ma pomiarów, ile UV gatunek otrzymuje w naturze. Rosnące młode i składające jaja samice mogą jednak dostać słabą świetlówkę UVB dla gatunków cieniolubnych (strefa Fergusona 1), ponieważ mają duże zapotrzebowanie na wapń. Zamontuj świetlówkę nad częścią terrarium, żeby zwierzę mogło samo wybrać cień. Bez UVB wapń i witamina D3 w pokarmie są jeszcze ważniejsze.

Czytaj więcej: Światło i UVB Czytaj więcej: Wapń, witaminy i suplementy

ŻYWIENIE

Gekon ma dobry apetyt i nie jest wybredny. Świerszcze, szarańcze i karaczany to dobry pokarm podstawowy, a mącznik i larwy barciaka można podawać dla urozmaicenia. Owady nie mogą być większe niż głowa zwierzęcia, a niezjedzone owady należy wyjmować. Wiele dorosłych osobników chętnie przyjmuje noworodka myszy, ale nie jest to konieczne przy urozmaiconej diecie owadziej i powinno być najwyżej rzadkim wyjątkiem.

Młode poniżej sześciu miesięcy karmi się codziennie, zwierzęta w wieku sześciu do dwunastu miesięcy 3-4 razy w tygodniu, a dorosłe 2-3 razy w tygodniu. Opruszaj pokarm wapniem przy każdym karmieniu młodych i samic składających jaja, a raz w tygodniu u pozostałych dorosłych. Witaminę D3 podawaj 1-2 razy w tygodniu młodym i samicom składającym jaja, a pozostałym co dwa tygodnie. Samicom w hodowli postaw ponadto małą miseczkę z wapniem w proszku, żeby same mogły brać tyle, ile potrzebują.

Czytaj więcej: Zwierzęta karmowe: utrzymanie i hodowla

ZACHOWANIE I OBCHODZENIE SIĘ ZE ZWIERZĘCIEM

Gekon jest spokojny, ale nie nadaje się do brania na ręce. Może mocno ugryźć, gdy zostanie schwytany, i najlepiej cieszyć się nim, obserwując go. Jeśli trzeba go przenieść, rób to spokojnie i blisko podłoża, i nigdy nie chwytaj za ogon. Nowe zwierzęta potrzebują co najmniej kilku tygodni spokoju na aklimatyzację.

Samce są terytorialne i nigdy nie wolno trzymać ich razem, a samiec może nawet zaatakować nową samicę, którą się do niego wpuszcza. Dlatego trzymaj zwierzęta pojedynczo, w parach lub jako samca z dwiema samicami i bądź gotów je rozdzielić. W dzień gekon leży w swoim tunelu i wychodzi dopiero po zmroku. Jeśli jest ospały lub odmawia jedzenia dłużej niż tydzień, to sygnał ostrzegawczy.

Rozmnażanie

DOJRZAŁOŚĆ PŁCIOWA I OKREŚLANIE PŁCI

Samiec jest większy od samicy, ma szerszą głowę i dwa wyraźne zgrubienia u nasady ogona, gdzie znajdują się kieszenie hemipenisów. Samica nie ma tych zgrubień. Większość samców ma też białe plamy na bokach przy barkach.

Zwierzęta mogą osiągać dojrzałość płciową po 10-12 miesiącach. Samice powinny jednak poczekać, aż będą miały co najmniej 18 miesięcy i będą w dobrej kondycji, ponieważ jaja wymagają dużo wapnia. Jeśli samica złoży jaja zbyt wcześnie, mogą być niezapłodnione, a niedobór wapnia może spowodować trwałe uszkodzenia.

GODY I KOPULACJA

W naturze produkcja nasienia u samców osiąga szczyt od września do grudnia, a samice z dojrzałymi jajami spotyka się w tym samym okresie oraz ponownie w styczniu i lutym. W terrarium zwierzętom hodowlanym zapewnia się zimowanie trwające jeden do dwóch miesięcy, z niższą temperaturą, suchszym powietrzem i krótszymi dniami, a potem przez około miesiąc karmi się je obficie, żeby były w szczytowej formie. Po przywróceniu normalnych warunków zwierzęta przystępują do kopulacji.

Samiec i samica mogą przebywać razem przez cały rok. Pilnuj miejsca składania jaj, bo jaja są kruche i mogą zostać zgniecione, gdy zwierzęta kopią.

SKŁADANIE JAJ I ZNIESIENIA

Samica składa 1-2 jaja naraz, najczęściej 2. Pierwsze zniesienie pojawia się 3-5 tygodni po kopulacji, a w niewoli samica może złożyć do czterech zniesień w sezonie w odstępach 10-30 dni. Na półkuli północnej samice w terrarium składają jaja zazwyczaj od stycznia do marca.

Jaja są prawie okrągłe, około 18 × 16 mm, z twardą, ale cienką i bardzo kruchą skorupką. Zapewnij samicy głębokie, lekko wilgotne miejsce do składania jaj, np. pojemnik z wilgotnym piaskiem, oraz obfitość wapnia i pokarmu przez cały sezon. Samica może umrzeć z powodu jaja, którego nie potrafi złożyć, więc uważnie obserwuj samice (zob. w części o zdrowiu).

INKUBACJA

Przenoś jaja bardzo ostrożnie i bez obracania. Umieść je w plastikowym pojemniku z małymi otworami wentylacyjnymi, wypełnionym mniej więcej w dwóch trzecich perlitem lub drobnym żwirem, i wstaw pojemnik do inkubatora. Podłoże powinno być stosunkowo suche, natomiast powietrze w pojemniku bardzo wilgotne, 90-95 %.

W temperaturze 28-30 °C wyklucie następuje po 55-65 dniach. Jaja znoszą też niższe temperatury: do 22 °C, a wtedy inkubacja trwa ponad 90 dni. U tego gatunku nie wykazano temperaturowej determinacji płci.

Czytaj więcej: Inkubacja jaj

ODCHÓW MŁODYCH

Młode mają przy wykluciu 6-7 cm długości i ważą 1,75-2,5 g. Mają ciemnobrązowe i kremowe pasy i zupełnie nie przypominają dorosłych. Trzymaj je w małych, łatwych do czyszczenia pojemnikach, na ręczniku papierowym lub cienkiej warstwie piasku, z małą wilgotną kryjówką i nieco wyższą wilgotnością powietrza niż u dorosłych.

Podawaj codziennie małe owady, np. małe świerszcze opruszone wapniem i witaminami. Wzrost młodych nie jest udokumentowany, więc regularnie je waż i śledź ich rozwój.

Zdrowie i częste błędy

Choroby właśnie tego gatunku są słabo opisane, więc porady opierają się na doświadczeniach z niewoli i ogólnej opiece nad gekonami. Typowe błędy to:

- Za mało wapnia i witaminy D3, zwłaszcza u młodych i samic składających jaja, które mają duże zapotrzebowanie na wapń. Prowadzi to do miękkich kości i drżenia. Opruszaj pokarm i wystaw miseczkę z wapniem.
- Jaja, które utykają w drogach rodnych lub zostają zgniecione, gdy samica kopie. Zapewnij odpowiednie miejsce do składania jaj i zgłoś się do weterynarza, jeśli ciężarna samica wydaje się osłabiona lub bezskutecznie próbuje złożyć jaja.
- Resztki wylinki, które przywierają, bo brakuje wilgotnej kryjówki. Zapewnij wilgotną kryjówkę i ostrożnie zmiękcz resztki letnią wodą.
- Zbyt wysoka wilgotność powietrza lub mokre podłoże, które powodują pleśń i problemy ze skórą.
- Przekarmianie. Gekon chętnie zjada więcej, niż potrzebuje, więc obserwuj ogon i nie pozwól, by stał się nadmiernie gruby.

- Utrata ogona po walkach lub brutalnym obchodzeniu się. Ogon odrasta, ale rzadko przypomina pierwotny.

Zdrowe zwierzę ma jasne oczy i pełny ogon. Zwierzęta odłowione z natury trudniej przyzwyczajają się do niewoli i częściej mają problemy. Zgłoś się do weterynarza z doświadczeniem w leczeniu gadów, jeśli zwierzę traci na wadze, nie je dłużej niż tydzień lub wydaje się osłabione.

Czytaj więcej: Zakup zwierząt: odchów, odłów i transport

Zawsze pytaj kogoś, kto się zna

Ten poradnik to dobry punkt wyjścia, ale nie zastąpi doświadczenia. Zwierzęta są różne, a wielu najważniejszych rzeczy można się nauczyć tylko od ludzi, którzy od lat hodują dany gatunek. Porozmawiaj z hodowcą, doświadczonym terrarystą lub weterynarzem, który zna gady i płazy, zanim kupisz zwierzę - i ponownie, gdy coś wygląda niepokojąco.